הָא כְּבֵיצָה בָּעֵי סוּכָּה, אך הגמ' בסוכה (כז, א) דוחה, שכביצה פטורה מסוכה, ומה שנקטה המשנה פחות מכביצה, הוא משום נטילת ידים וברכת המזון, שבהם חייב בכביצה. וגם הגמ' כאן יכולה היתה לתרץ כך [שיתכן שאף בכותבת שהיא יותר מכביצה פטור], אלא שהעדיפה לתרץ באופן אחר, משום שהפשטות היא שגם הקולא של האכילה מחוץ לסוכה היתה משום שהיה זה פחות מכביצה (תוס' רי"ד, שיח יצחק, ושזו גם כוונת התוס' ישנים). ■ להלכה, פת כביצה היא אכילת עראי, ומותר לאוכלה מחוץ לסוכה (שו"ע או"ח תרלט, ב), ויותר מכביצה נחשבת אכילת קבע, וחייבת בסוכה (ביאה"ל שם).

הַשְׁתָּא שְׁתֵּי כוֹתָבוֹת בְּלֹא גַּרְעִינָן לֹא הָווּ כְּבֵיצָה, שהרי רבן גמליאל אכל בסוכה שתי כותבות, ואמרו על כך בברייתא שהחמיר על עצמו ומצד הדין היה פטור (רש"י). ובהכרח שגם בשתי כותבות גסות אין כביצה [ולכן מקשה הגמ' מכותבת הגסה וגרעינתה], כי אם לא כן, יתכן שהיו כותבות גסות וביקש רבן גמליאל להעלותן לסוכה מצד הדין ולא כחומרא (שיח יצחק).

אֲכַלְנוּם כַּאֲכִילַת עֲרַאי חוּץ לַסּוּכָּה - שאכילת קבע בפירות היא כאכילת עראי בפת (רא"ש סוכה ב, יג), משום שאין דרך לקבוע עליהם, ולכן אין קביעותם נחשבת קביעות לחייב בסוכה (ביאור הגר"א או"ח תרלט, יא). ■ וכן נפסק להלכה (שו"ע ורמ"א שם, ב, ושעה"צ שם, לח).

וְאָכַלְנוּ פַּת אֲכִילַת עֲרַאי בַּהֲדַיְיהוּ חוּץ לַסּוּכָּה, והטעם שאכילת עראי פטורה מסוכה, לפי שהחיוב בסוכה הוא כפי שיושב בביתו, וכמו שדרשו 'תשבו' – כעין תדורו, ומצוי שאדם אוכל אכילת עראי חוץ לביתו (ריטב"א סוכה כה, א ור"ן שם יא, א מדפי הרי"ף).

אִם הִשְׁלִים בְּמִינֵי תַרְגִּימָא יָצָא, וסברה הגמ' שמיני תרגימא פירושם ליפתן (רש"י), כגון בשר ודגים ושאר דברים שמלפתים בהם את הפת (תוס' סוכה כז, א, אך ראה רש"י שם, הובא בתוס' כאן), שגם דברים אלו חייבים בסוכה (רא"ש שם ב, יג, בשם רבינו פרץ). ויש שפירשו, שסברה הגמ' שמיני תרגימא הם תבשיל מחמשת מיני דגן (תוס' ישנים ותוס' רא"ש), אבל בשר וגבינה פטורים מסוכה, לפי שאין דרך לקבוע עליהם סעודה, והרי הם כאכילת עראי של פת (רא"ש שם). ■ להלכה, בשר ודגים ושאר מאכלים פטורים מסוכה [כהרא"ש] (משנ"ב תרלט, יג, בדעת השו"ע שם, ב), ונכון להחמיר מלאוכלם חוץ לסוכה בקביעות [כרבינו פרץ], אבל שלא בקביעות אין להחמיר כלל (משנ"ב שם, טו). ותבשיל מחמשת מיני דגן, אם קובע עליו חייב בסוכה (שו"ע שם, וראה משנ"ב שם מה נחשב קביעות).

מַאי מִינֵי תַרְגִּימָא פֵּירוֹת, וגם לפי תירוץ זה, יש שכתב, שהכוונה היא דוקא לפירות משבעת המינים, שהם חשובים, אבל שאר פירות לכולי עלמא אין חייבים בסוכה, ובזה יובן האיבעית אימא להלן שמדובר 'באתרא דלא שכיחי פירי' - דהיינו שאין בו פירות משבעת המינים, שאם נאמר שהכוונה לשאר פירות, הרי אין לך מקום שלא מצויים בו כלל פירות (תוס' רא"ש).

כּוֹתֶבֶת הַגַּסָּה שֶׁאָמְרוּ חֲסֵרָה מִכְּבֵיצָה מעט (רמב"ם שביתת עשור ב, א), שאף שלא פירש רב זביד כמה היא פחותה מכביצה, מסתבר שכוונתו לומר שאינה פחותה ממנה אלא מעט, שכיון שרב יהודה אמר שהיא יותר מכביצה, יש לנו לצמצם את מחלוקתם ככל האפשר (ר"ן ג, א מדפי הרי"ף).

כִּי הֲדָדֵי נִינְהוּ וַחֲדָא מִינַּיְיהוּ נָקַט, ואף ששיעור כביצה שגור יותר במשנה, נקטו בית שמאי שיעור של כותבת בחמץ אגב שנקטו שיעור של כזית בשאור, ששניהם מיני פירות (שיח יצחק).

עַד כַּמָּה מְזַמְּנִין – מהו השיעור שיאכל אדם הסועד עם אחרים, ויתחייב בכך בברכת הזימון עמהם, ויוכל הוא עצמו להיות המזמן ולהוציאם ידי חובה (רש"י ברכות מה, א) [שלהצטרף לזימון, די בכזית לכולי עלמא (פני יהושע שם)]. והמחלוקת היא בודאי גם לענין השיעור הנצרך כדי להתחייב בברכת המזון עצמה (רש"י כאן, כביאור התוספת יום הכיפורים והשיח יצחק), שהרי נחלקו בביאור הפסוק 'ואכלת ושבעת וברכת' כמבואר בגמ' להלן, ופסוק זה עוסק בחיוב ברכת המזון (תוספת יום הכיפורים), והטעם שנקטה המשנה את מחלוקתם לענין זימון, הוא כדי לחדש שאף בזה די בכזית לרבי מאיר (תוס' שם מט, ב).

וְשָׂבָעְתָּ זוֹ שְׁתִיָּה – כלומר, שחייב לברך על שתיית משקה משבעת המינים ברכה אחת מעין שלש, כמו שחייב לברך על אכילתם, והחידוש בזה הוא, שהיה מקום לומר שהחיוב בברכה זו הוא רק על הפרי עצמו ולא על המיץ הנסחט ממנו, שאינו גוף הפרי (ריטב"א ברכות מט, ב).

והשיעור המחייב ברכה אחרונה בשתיה, נראה שהוא בכזית לרבי מאיר, וכמו השיעור לענין אכילה. ואף שחיוב הברכה על השתיה לרבי מאיר נלמד מ'ושבעת', ואם כן אין לחייב אלא בכדי שביעה, דהיינו כביצה, כמבואר בדברי רבי יהודה, מכל מקום יתכן שיש לחלק בין שביעה של אכילה לשביעה של שתיה, ששביעה של שתיה היא בפחות מכביצה, דהיינו בכזית (תוס' לעיל ע"א ד"ה ולא, ותוס' ישנים). ואף שלענין יום הכיפורים מבואר להלן (פ, ב) שבשיעור מלוא לוגמיו מתיישבת דעתו, ומלוא לוגמיו הוא יותר מכזית [כמבואר בתוס' הנ"ל ובגמ' להלן (שם, א)], ושיעור שביעה הוא יותר משיעור ישוב הדעת, כמבואר בגמ' להלן (קושיית תוספת יום הכיפורים על התוס' הנ"ל), מכל מקום לענין חיוב ברכה אחרונה, חייבו חכמים אפילו בשביעה מועטת של כזית [ראה להלן בסמוך שלרוב הראשונים החיוב הוא מדרבנן] (שיח יצחק). ויש שכתב, שהשיעור הוא רביעית (רמב"ם ברכות ג, יב). וכדי להסתלק מהספק, טוב להיזהר לשתות או פחות מכזית או רביעית (רא"ש ברכות ז, כד, וראה תוספת יום הכיפורים על התוס' הנ"ל).

ויש שכתב, ש'ושבעת זו שתיה' פירושו, שאינו חייב בברכת המזון מדאורייתא על אכילת פת [לרבי מאיר] אלא אם גם שתה, אך דוקא אם הוא צמא, אבל אם אינו צמא, די באכילה לחוד. ולפי זה, מי שאכל ולא שתה [והיה צמא], אינו מוציא אחרים שאכלו ושתו, כיון שהוא חייב מדרבנן והם חייבים מדאורייתא (יראים רנג).

■ להלכה, טוב ליזהר שלא לשתות אלא פחות מכזית או רביעית [כהרא"ש] (שו"ע או"ח רי, א, וראה פרטים נוספים במשנ"ב שם). כמו כן, טוב להיזהר לכתחילה שמי שאכל ולא שתה לא יוציא את מי שאכל ושתה [לחשוש לשיטת היראים] (רמ"א שם קצז, ד).

וְאֵי זֶה זֶה כְּבֵיצָה, ומחלוקתם היא רק לענין דרבנן, ודרשת הפסוקים אינה אלא אסמכתא, אבל מדאורייתא, לכולי עלמא אין חיוב ברכת המזון אלא בשביעה גמורה, כמו שנאמר 'ואכלת ושבעת וברכת' (רש"י ברכות כ, ב, תוס' ע"א ד"ה ולא, תוס' ישנים, וכן דעת רוב הראשונים, ראה ביאה"ל קפד, ו). ויש שכתבו, שמחלוקתם היא לענין חיוב דאורייתא (יראים רנג, השגות הראב"ד ברכות ה, טז, ועוד ראשונים, ראה ביאה"ל שם). ■ להלכה, מדרבנן חייב בברכת המזון בכזית, ומדאורייתא אינו חייב אלא באכל שיעור שביעה (שו"ע או"ח שם ו-קפו, ב, משנ"ב קפד, כב, ראה שם ובשעה"צ שם, כה).

■ המשך במילואים עמ' 119 ■